

การวิเคราะห์ข่าวปลอมทางการเมืองตามหลักโยนิโสมนสิการ*

THE ANALYSIS OF POLITICAL FAKE NEWS ACCORDING TO THE YONISOMANASIKARA

อภिरดี โกเฮง

Aphiradee Koheng

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

Corresponding Author E-mail: porpew@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ข่าวปลอมทางการเมืองตามหลักโยนิโสมนสิการ กล่าวถึงการนำหลักโยนิโสมนสิการ 10 วิธี ได้แก่ 1. คิดแบบมีเหตุผล 2. คิดแบบแยกแยะ 3. คิดแบบรู้เท่าทัน 4. คิดแบบแก้ปัญหา 5. คิดตามหลักการและความมุ่งหมาย 6. คิดแบบเห็นคุณ - โทษและทางออก 7. คิดแบบคุณค่าแท้ - คุณค่าเทียม 8. คิดแบบปลูกเร้าคุณธรรม 9. คิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน และ 10. คิดแบบรอบด้าน มาใช้ในการกลั่นกรองข่าวปลอม (Fake News) โดยวิเคราะห์ลักษณะของข่าวปลอมในการเมืองไทยที่ปรากฏในสื่อสังคมออนไลน์ รูปแบบที่ใช้ แนวทางในการนำไปสู่ความเชื่อข่าวปลอมนั้น ๆ ซึ่งข่าวปลอมในปัจจุบันได้แพร่หลายผ่านสื่อสังคมออนไลน์มากขึ้น โดยมีได้ผูกขาดการนำเสนอจากรัฐบาลหรือฝ่ายทางการเมืองเพียงอย่างเดียว ประชาชนทั่วไปก็สามารถที่จะนำเสนอข่าวปลอมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ได้ด้วยเช่นเดียวกัน ดังนั้น ประชาชนทั่วไปที่เป็นผู้รับสาร ควรจะต้องรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) และสามารถวิเคราะห์ข่าวปลอมทางการเมืองตามหลักโยนิโสมนสิการ เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์และลดความขัดแย้งในทางการเมืองที่อาจเพิ่มมากขึ้นในการสร้างข่าวปลอมในการยุยงให้แตกแยกกันได้

คำสำคัญ: ข่าวปลอม; การเมือง; การเมืองไทย; โยนิโสมนสิการ

* Received August 20, 2023; Revised September 5, 2023; Accepted September 9, 2023

Abstract

This article studied analysing political fake news based on Yonisomanasikara principles. Yonisomanasikara's thinking is based on 10 methods: 1. An investigation of causes and factors 2. Thinking based on a component classification 3. Thinking based on common characteristics 4. Thinking based on the process of the four noble truths 5 and thinking based on the relationship between principle and the aim 6 and thinking based on advantage, disadvantage, and salvation 7 and thinking based on genuine value and fake value 8 and thinking based on the motivation of virtue 9 and thinking based on the moment and 10 and analysing the characteristics of fake news in Thai politics that appeared on social media. The patterns used, and the methods used lead to the belief in fake news, which is nowadays more widespread through social media, both from the government and the public, so the public who receives the message should be media literate and be able to analyse political fake news according to Yonisomanasikara principle. To keep up with events and reduce political conflicts that may increase the creation of fake news to incite divisions.

Keywords: Fake News; Political; Thai Politics; Yonisomanasikara

บทนำ

ในปัจจุบันการสื่อสารทางการเมืองอยู่ในยุคดิจิทัล ข่าวสารทางการเมืองส่วนใหญ่ถูกเผยแพร่ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็น Facebook Twitter Instagram Youtube Clubhouse tiktok line เป็นต้น ซึ่งช่องทางการสื่อสารดังกล่าวไม่ได้จำกัดผู้ส่งสาร นั้นหมายความว่าผู้ส่งสารจะเป็นใครก็ได้ เนื้อหาสารจะเป็นอย่างไรก็ได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ข่าวปลอมถูกส่งต่อได้อย่างรวดเร็ว และถ้าข่าวปลอมนั้นเป็นข่าวที่ตรงกับความเชื่อของตนเองอยู่แล้ว ก็ยิ่งจะทำให้ขาดวิจารณญาณในการกลั่นกรองข่าวนั้น ซึ่งปรากฏการณ์นี้เรียกว่า “ห้องแห่งเสียงสะท้อน” (Echo Chamber) เป็นปรากฏการณ์ที่ Algorithm กลั่นกรองข้อมูลข่าวสารที่เราสนใจ และมักก่อให้เกิดการตอกย้ำความเชื่อ ความคิด จนนำไปสู่อคติ การแบ่งแยก และแนวโน้มที่จะตัดสินใจอะไร ๆ ง่ายมากขึ้น (ลักขณา สรวิวัฒน์, 2559)

ปฏิบัติการการสร้างข่าวปลอม “IO” (Information Operation) หรือที่เรียกว่า ไอโอ “ปฏิบัติการข่าวสาร” นั้น ได้มีมาอย่างยาวนานตั้งแต่อดีต ซึ่งฝ่ายรัฐมักจะเป็นผู้เผยแพร่ข่าวปลอม เพราะคุมสื่อแทบทุกชนิดอยู่ในมือ แต่ในยุคปัจจุบันสื่อสังคมออนไลน์ที่ทุกคนเป็นสื่อและผลิตสื่อได้ด้วยตนเอง ทำให้งาน “ไอโอ” ไม่ได้ผูกขาดอยู่ที่ภาครัฐอีกต่อไป บุคคลทั่วไปที่มีความรอบรู้ในเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นพิเศษ ก็อาจมีความสามารถในการทำ “ไอโอ” เหนือหน่วยงานรัฐบางหน่วยที่ยังมีบุคลากรด้านนี้น้อยหรือบุคลากรไม่พัฒนาตัวเองได้ (ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 2565)

หลักโยนิโสมนสิการจะเป็นการสกัดหรือบรรเทาความรู้สึกทำให้เกือกูลต่อสติ เมื่อสติเกิดขึ้นแล้วทำให้มองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างรอบด้าน รู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) ซึ่งเป็นแนวคิดในยุคของสื่อดั้งเดิมในศตวรรษที่ 20 ที่มุ่งให้ผู้เปิดรับสื่ออย่าง หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ สามารถประเมิน วิเคราะห์ และแม้แต่สร้างเนื้อหาได้อย่างพินิจพิจารณา แต่ด้วยคุณลักษณะของสื่อสังคมออนไลน์และนิเวศวิทยาแห่งสื่อที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เรากำลังเผชิญกับความท้าทายใหม่ของปรากฏการณ์ทางข้อมูลข่าวสารซึ่งกำลังเป็นที่จับตาและศึกษากันมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะการก่อกวน การสร้างข่าวปลอม หรือแม้กระทั่งห้องแห่งเสียงสะท้อน (Echo Chamber) ต่างก็มีผลต่อการรับรู้ข่าวสารที่สามารถสร้างความแตกแยกได้ ดังนั้น การรู้เท่าทันสื่อ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ การเลือกรับสื่อที่หลากหลายกลุ่ม การรู้จักประเภทของข่าวปลอมเพื่อให้รู้เท่าทันและสามารถวิเคราะห์เนื้อหาของข่าวนั้น ๆ ได้ (สรานนท์ อินทนนท์, 2562)

แนวคิดเกี่ยวกับข่าวปลอม (Fake News)

ข่าวปลอม (Fake News) เป็นปรากฏการณ์ที่ได้ยินมากในยุคการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต แต่ที่จริงแล้วเนื้อหาจำพวกที่แสดงความคิดเห็นชวนให้เชื่อจนเกินข้อเท็จจริงเกิดขึ้นมาก่อนยุคอินเทอร์เน็ตเฟื่องฟู แต่ข่าวปลอมกลายเป็นปัญหาใหญ่ในยุคที่สื่อสารผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลด้วยการแพร่กระจายเนื้อหาในลักษณะไวรัล ซึ่งอินเทอร์เน็ตและเครือข่ายสังคมออนไลน์ทำให้ข้อมูลส่งต่อกันได้รวดเร็วและเชื่อมโยงไปยังการรับรู้ของคนอื่น ๆ ได้ เพราะเมื่อเราส่งต่อ (Share) สิ่งที่เรารับรู้ออกไปเพื่อนเราก็จะรับรู้ไปด้วย (พรรษาสิริกุลลาบ, 2563)

ดังนั้น ข่าวปลอมจึงไม่ใช่เรื่องใหม่แต่เป็นเรื่องที่มีมานานตั้งแต่ยุคโบราณจนมาถึงยุคสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ที่พฤติกรรมของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเปลี่ยนแปลงไปหัน

มาเสพข่าวสารจากสื่อสังคมออนไลน์มากขึ้น จากเดิมที่เคยติดตามข่าวสารจากสำนักข่าวที่มีชื่อเสียงเปลี่ยนมาเป็นการอ่านพาดหัวข่าว หรืออ่านข่าวที่คนรู้จักส่งต่อมาแทน เมื่อข่าวบนสื่อสังคมออนไลน์ได้รับการยอมรับมากขึ้นบวกกับพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีกมิลแนวนิยมเชื่อในสิ่งที่เราเชื่ออยู่แล้วก็ทำให้ข่าวที่อาจไม่ถูกต้องในข้อเท็จจริง (Fact) แต่ถูกใจคนอ่านได้รับความนิยมนำมาตามไปด้วย ปัจจัยเหล่านี้จึงเอื้อให้เกิดสำนักข่าวใหม่ ๆ เป็นจำนวนมาก สำนักข่าวเหล่านี้รู้ว่าผู้อ่านชอบข่าวแบบไหนจึงพยายามประดิษฐ์หรือสร้างสรรค์ข่าวที่ผู้รับสารชื่นชอบ

นิยามความหมายข่าวปลอม

ในปัจจุบันประกาศกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เรื่อง หลักเกณฑ์การเก็บรักษาข้อมูลจราจรทางคอมพิวเตอร์ของผู้ให้บริการ พ.ศ. 2564 ได้นิยามคำว่า “สื่อสังคมออนไลน์” คือ “สื่อหรือช่องทางในการติดต่อสื่อสาร หรือแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างบุคคลโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่เน้นการสร้างหรือเผยแพร่เนื้อหาระหว่างผู้ใช้งานด้วยกัน” และ นิยามคำว่า “ข่าวปลอม” ว่าหมายถึง “ข้อมูลคอมพิวเตอร์ในสื่อสังคมออนไลน์ หรือในระบบคอมพิวเตอร์อันเป็นข้อมูลเท็จหรือข้อมูลปลอมไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน”

จะเห็นได้ว่า การให้นิยามข่าวปลอมในบริบทของสังคมไทยนั้น จะเน้นไปที่ข้อมูลในสื่อสังคมออนไลน์ เนื่องจากเป็นช่องทางที่ง่ายต่อการเผยแพร่และเข้าถึงของประชาชน จากผลการสำรวจความคิดเห็นบ้านสมเด็จโพลล์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ พบเห็นข่าวปลอม ผ่านสื่อเฟสบุ๊ก เป็นอันดับหนึ่ง โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นเรื่องการเมืองเป็นอันดับหนึ่งเช่นเดียวกัน อีกทั้งยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่าปัญหาข่าวปลอม เป็นปัญหาที่ควรมีการแก้ไขอย่างเร่งด่วน และอยากให้ภาครัฐมีมาตรการในการป้องกันและปราบปรามมากขึ้น

ประเภทของข่าวปลอม

ข่าวปลอมเป็นข้อมูลที่ผิดพลาดและบิดเบือนเรื่องราวซึ่งสร้างขึ้นโดยตั้งใจหรือไม่ได้ตั้งใจก็ตาม การบิดเบือนข้อมูลให้เป็นข้อมูลเท็จโดยเจตนาและแพร่กระจายเพื่อสร้างอิทธิพลต่อความคิดเห็นของสาธารณชนหรือบิดเบือนความจริง โดยแบ่งประเภทข่าวปลอมและข่าวที่สร้างความเข้าใจที่ผิด (เกศรินทร์ โชคเพิ่มพูน, 2565) ดังนี้

1. การโฆษณาชวนเชื่อ เป็นข้อมูลที่แพร่กระจายไปสู่ความคิดหรือเปลี่ยนความคิด มุมมองทำให้รู้สึกคล้อยตาม การโฆษณาชวนเชื่อ การโฆษณาและการประชาสัมพันธ์มีลักษณะคล้ายคลึงกันโดยใช้การดึงดูดความสนใจของผู้ชม
2. การยั่วให้คลิก หรือคลิกเบท เป้าหมายหลักของคลิกเบท คือ การกระตุ้นความสนใจของผู้คนให้คลิกผ่านเนื้อหาเพื่อเพิ่มรายได้จากโฆษณา
3. เนื้อหาที่ได้รับการสนับสนุน หรือเนื้อหาโฆษณาบนสื่อออนไลน์ ผลการวิจัยในปี 2016 จากมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด พบว่า 80% ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาให้ความสนใจเกี่ยวกับเนื้อหาที่ได้รับการสนับสนุน หรือที่เรียกว่า การโฆษณาเนทีฟ คิดว่าเป็นข่าวจริง
4. ข่าวลือเลียนและเสียดสี ข่าวลือเลียนเป็นเรื่องตลกที่นำเสนอในรูปแบบทั่วไป ใช้เนื้อหาที่ตลกขบขันเพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์ข่าวในโลกแห่งความเป็นจริง ซึ่งเป็นเรื่องง่ายที่จะเลียนแบบแหล่งข่าวที่ถูกต้อง และข่าวเสียดสีเป็นข่าวที่อาศัยการประชดประชันและอารมณ์ขันแบบหน้าตาย
5. ข่าวที่ผิดพลาด บางครั้งแม้แต่ข่าวที่เผยแพร่จากสำนักข่าวออนไลน์ที่เชื่อถือได้ก็อาจมีความผิดพลาดได้เช่นกัน เช่น การเขียนข้อความที่ผิดที่ทำให้ผู้รับสารเข้าใจไปในทิศทางอื่นหรือไม่เข้าใจในข่าวนั้น
6. ข่าวที่นำเสนอเอนเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เป็นข่าวที่บิดเบือนเนื้อหาหรือสร้างขึ้นมาเพื่อเข้าข้างหรือโจมตีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
7. ทฤษฎีสมคบคิด เป็นเรื่องเล่าหรือบทความที่สร้างขึ้นมาจากความคิดของคนหรือกลุ่มคน โดยนำเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาปะติดปะต่อเข้าด้วยกัน ซึ่งอาจมีวัตถุประสงค์ซ่อนเร้นอื่น ๆ เพื่อให้ประโยชน์ ให้โทษต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลหนึ่งใด หรืออธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นลักษณะของทฤษฎีสมคบคิดโดยทั่วไปมีข้อเท็จจริงประกอบอยู่เพียงเล็กน้อยหรือส่วนหนึ่งเพียงเพื่อเสริมให้เกิดความน่าเชื่อถือว่ามีหลักฐานสนับสนุนที่ดูเหมือนเกี่ยวข้องกันเท่านั้นอาจมีเหตุผลสนับสนุนจากความเชื่อส่วนบุคคล
8. วิทยาศาสตร์ลวงโลก คือ การแอบอ้าง หรือความเชื่อ หรือแนวทางปฏิบัติที่บอกว่าเป็นวิทยาศาสตร์ แต่จริง ๆ แล้วไม่ได้ผ่านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้องหรือไม่ มีหลักฐานหรือความเป็นไปได้ใด ๆ มาสนับสนุน มีบทบาทเหมือนกันกับทฤษฎีสมรู้ร่วมคิด แต่อย่างไรก็ตามวิทยาศาสตร์มักใช้ทฤษฎีนี้มากกว่าทฤษฎีสมรู้ร่วมคิด บางครั้งก็จะพบเป็นลักษณะเว็บไซต์หรือข่าวที่หลอกลวงเกี่ยวกับสุขภาพหรืองานวิจัยที่ถูกบิดเบือน

9. ข่าวที่ให้ข้อมูลผิด ๆ สามารถพบได้ในประเภทข่าวที่ขึ้นทำให้เกิดความเข้าใจผิด โดยข้อมูลข่าวที่ไม่ถูกต้องมีความแตกต่างจากการตั้งใจบิดเบือน

10. ข่าวปลอมที่ถูกสร้างขึ้นอย่างสมบูรณ์ คือ ข่าวปลอมที่เจตนาในการสร้างขึ้นมา เพื่อให้เป็นข่าวปลอมที่สมบูรณ์ อาจมีเนื้อเรื่อง ภาพ หรือข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นเท็จมา ประกอบกัน อาจรวมถึงการแอบอ้างเป็นแหล่งข่าวหรือบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์ทุกวิธีการที่จะทำให้ข่าวนั้นเป็นข่าวปลอมที่สมบูรณ์มากขึ้น

การจำแนกรูปแบบเนื้อหาของข่าวปลอมและข่าวที่สามารถสร้างความเข้าใจผิด หรือบิดเบือนตามประเภทเนื้อหาได้ 7 รูปแบบ (กองบัญชาการตำรวจสันติบาล, 2563) คือ

1. มีเนื้อหาเลียนแบบ ล้อเลียน เสียดสี (Satire or Parody) มีเนื้อหาล้อเลียน เสียดสีให้รู้สึกขบขัน

2. มีเนื้อหาชี้นำ (Misleading Content) อาจมีเนื้อหาที่เป็นข้อเท็จจริงแต่อาจ บิดเบือนข้อมูลไปในเชิงชี้นำไปในทางใดทางหนึ่ง หรือสร้างเนื้อหาให้เป็นไปในทิศทางที่ ต้องการ บางครั้งอาจสร้างขึ้นเพื่อผลประโยชน์บางอย่าง

3. มีเนื้อหาแอบอ้าง (Imposter Content) การแอบอ้างเป็นแหล่งข้อมูลหรืออ้าง ตัวเป็นแหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือให้ข้อมูล

4. เนื้อหาที่ประดิษฐ์ขึ้น (Fabricated Content) เป็นเนื้อหาหลงที่สร้างขึ้นใหม่ ทั้งหมดเป็นเจตนาที่จะสร้างเนื้อหาที่เป็นข่าวลวงขึ้นมา

5. มีการเชื่อมโยงเนื้อหาที่ผิด (False Connection) มีเนื้อหาพาดหัวข่าว ภาพ ประกอบข้อมูลรายละเอียดไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

6. เนื้อหาที่ผิดบริบท (False Context) มีเนื้อหาข้อมูลจริงแต่ใช้ไม่ถูกในบริบท หรือสถานการณ์นั้น

7. เนื้อหาที่หลอกลวง (Manipulated Content) มีเนื้อหาข้อมูลจริงแต่ใช้เพื่อ เจตนาหลอกลวง

ข่าวปลอมเป็นการนำเสนอข้อมูลที่เป็นเท็จหรือทำให้เข้าใจผิด มักมีจุดมุ่งหมาย เพื่อสร้างความเสียหายต่อชื่อเสียงของบุคคลหรือนิติบุคคล หรือสร้างรายได้จากการโฆษณา โดยปัจจุบัน รูปแบบของข่าวปลอมนั้นมีอยู่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาเลียนแบบ ล้อเลียน เสียดสีให้รู้สึกขบขัน เนื้อหาชี้นำให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการเพื่อผลประโยชน์ บางอย่าง เนื้อหาแอบอ้างเป็นแหล่งข้อมูลหรืออ้างตัวเป็นแหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือให้ข้อมูล เนื้อหาที่ประดิษฐ์ขึ้นเป็นเนื้อหาปลอมที่สร้างขึ้นใหม่ทั้งหมด การเชื่อมโยงเนื้อหาที่ผิด มีการพาดหัวข่าว ภาพประกอบ ข้อมูลรายละเอียดไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เนื้อหาที่ผิด

บริบท โดยมีเนื้อหาข้อมูลจริงแต่ใช้ไม่ถูกในบริบทหรือสถานการณ์นั้น และเนื้อหาที่ หลอกลวง ซึ่งเป็นข้อมูลจริง แต่ใช้เพื่อเจตนาหลอกลวงให้หลงเชื่อ ข่าวดังกล่าวไม่ว่าจะอยู่ใน รูปแบบใดย่อมสร้างผลกระทบในหลายมิติ ตั้งแต่ในระดับบุคคลอันเกิดจากความเข้าใจผิด ซึ่งอาจส่งผลเสียต่อชื่อเสียงเกียรติยศ ชีวิตและทรัพย์สินแล้วยังทำให้เกิดความขัดแย้งใน สังคม เช่น ข้อมูลเท็จทางด้านการเมือง หรือข่าวสถานการณ์ระหว่างประเทศที่บิดเบือน อาจนำไปสู่ปัญหาระหว่างประเทศ ก่อให้เกิดความเสียหายเป็นวงกว้างมากกว่าเดิม

ปฏิบัติการข่าวสาร (IO: Information Operation)

การปฏิบัติการข่าวสาร (Information Operations) เรียกอย่อ ๆ ว่า Info Ops หรือ IO ซึ่งมีการให้คำจำกัดความ โดยสรุปได้ ดังนี้

กองบัญชาการกองทัพไทย (บก.ทท.) ให้คำจำกัดความ IO ว่า “การสนธิการปฏิบัติ ต่าง ๆ เพื่อทำให้มีอิทธิพล ทำลาย ลดประสิทธิภาพ หรือชิงการตกลงใจของฝ่ายตรงข้าม (ทั้งที่กระทำโดยมนุษย์ และระบบอัตโนมัติ) และดำเนินการเพื่อป้องกันไม่ให้ฝ่ายตรงข้าม กระทำต่อฝ่ายเราในลักษณะเดียวกัน”

สถาบันจิตวิทยาความมั่นคง สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ (สจว.สปท.) ให้คำ จำกัดความ IO ว่า “การรวมหน้าที่ และขีดความสามารถต่างๆที่เกี่ยวข้องกับข่าวสารและ ระบบข้อมูลข่าวสารไว้ด้วยกัน แนวคิดนี้คล้ายกับการปฏิบัติการร่วม (Joint Operation) อันเป็นการรวมเอาขีดความสามารถของหน่วยต่างๆ หรือการปฏิบัติการผสม (Combined Operation) ซึ่งรวมเอากำลังของกองทัพต่างๆ ของพันธมิตรเข้าด้วยกัน ทำให้เห็นภาพของ กิจกรรมที่มีความประสานสอดคล้อง และมีผลที่ดีกว่าการรวมตัวเฉพาะภายในหน่วยของ ตน แนวคิดนี้คือรากฐานแห่งการนำเอาการปฏิบัติการข่าวสารมาใช้ให้ประสบความสำเร็จ ปกติการปฏิบัติการข่าวสารจะนำมาใช้ทางทหารในระดับยุทธการและยุทธวิธีส่วนในระดับ ยุทธศาสตร์ การปฏิบัติการข่าวสารก็เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของการสื่อสารทาง ยุทธศาสตร์”

IO ถูกนำมาใช้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ สร้างอิทธิพลในการตัดสินใจของฝ่ายตรงข้าม โดยการควบคุมข้อมูลข่าวสารที่ฝ่ายตรงข้ามได้รับ เมื่อเป็นการปฏิบัติการด้านข่าวสารกับ ประชาชน นั้นย่อมหมายถึง ความพยายามที่จะสื่อสารให้เกิดประโยชน์ต่อพากฝั่งรัฐบาล โดยการควบคุมสื่อให้อยู่ภายใต้อำนาจของรัฐ มีขั้นตอนกระบวนการในการโน้มน้าวใจผ่าน การสื่อสารในช่องทางต่าง ๆ

การรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy)

โดย Center for Media Literacy ได้แบ่งทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy Process Skills) 5 ทักษะ (สรานนท์ อินทนนท์, 2562) ดังต่อไปนี้

1. ทักษะในการเข้าถึง (Access) เมื่อพวกเราเข้าถึงสาร พวกเราก็จะสามารถอ่าน เก็บข้อมูล ข่าวสารที่เกี่ยวข้องและใช้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์และเข้าใจความหมายของเนื้อหาสารอย่างมี ประสิทธิภาพ สามารถ รับรู้และเข้าใจคำศัพท์ สัญลักษณ์และเทคนิค การสื่อสาร สามารถระบุ แหล่งข้อมูลข่าวสารจากหลาย ๆ แหล่งว่ามาจากไหน เช่น หนังสือพิมพ์ เว็บไซต์ รวมถึงความสามารถ ในการเลือกประเภทของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานที่เราจะทำ

2. ทักษะการวิเคราะห์ (Analyze) ซึ่งเมื่อบุคคลวิเคราะห์สาร บุคคลสามารถศึกษา ตรวจสอบ รูปแบบของสาร โครงสร้างและลำดับเหตุการณ์ ผู้รับสารมีมุมมองอย่างมีศิลปะ การอ่านออกเขียนได้ มีทักษะทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ เพื่อทำความเข้าใจ สภาพแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา ยกตัวอย่าง เช่น การใช้ความรู้เดิม ประสพการณ์ที่มีการ ทำนายประสพการณ์ที่เกิดขึ้น ในการทำนายสิ่งที่เกิดขึ้น (ว่าถูกต้องหรือไม่)การตีความสาร โดยการใช้แนวคิด ตีความการเขียนว่ามีวัตถุประสงค์อะไร ตีความ สารได้ว่าใครคือผู้เขียน และการใช้กลยุทธ์รวมไปถึงการเปรียบเทียบความจริง ความคิดเห็น แยกแยะได้ แจงเป็น รายละเอียดเป็นข้อ ๆ ได้ ช่วงของการพัฒนาเป็นช่วง ๆ

3. ทักษะการประเมินเนื้อหาสาร (Evaluate) เมื่อบุคคลประเมินข้อมูลข่าวสาร บุคคล เหล่านั้นสามารถเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารกับประสพการณ์ และตัดสินใจเกี่ยวกับ ความถูกต้อง คุณภาพ และความเกี่ยวข้องกับความต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับความสามารถ ในการ บุคคลจะเห็นด้วยกับสารที่ ตีความในรูปแบบที่แตกต่างกัน การประเมินคุณภาพ ของข้อมูลข่าวสารบนพื้นฐานของรูปแบบและ เนื้อหา การตัดสินใจคุณค่าของสารโดยมาจาก พื้นฐานทางด้านจริยธรรม ศาสนา หลักประชาธิปไตย การ ตอบสนอง/การสื่อสารจาก คำพูด สิ่งพิมพ์ ด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ด้วยสารที่มีความหลากหลายและ ในบริบทที่ ซับซ้อน

4. ทักษะการสร้างสรรค์ (Create) เมื่อบุคคลสามารถสร้างสรรค์หรือสื่อสาร ข้อความ โดย สามารถ “เขียน” แนวคิด การใช้ข้อความ, เสียง หรือภาพ ได้อย่างมี ประสิทธิภาพของวัตถุประสงค์ ตามที่ต้องการ และสามารถเลือกใช้เทคโนโลยีที่หลากหลาย ในการสร้างสรรค์เนื้อหาสาร, การ ตรวจสอบ และการเผยแพร่สารนั้นการใช้/การระดม สมอง การวางแผน การเรียบเรียง และ กระบวนการแก้ไข การใช้ภาษาพูดและภาษาเขียน

ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการใช้ไวยากรณ์ การใช้ภาษาที่ถูกต้อง การสร้างสรรค์และการเลือกภาพอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อบรรลุเป้าหมาย การเลือกใช้เทคโนโลยีการสื่อสารในการสร้างข้อมูลข่าวสาร

5. ทักษะการมีส่วนร่วม (Participate) เมื่อบุคคลมีส่วนร่วมในการสร้างข้อมูลข่าวสาร บุคคล จะสามารถมีส่วนเกี่ยวข้องและมีปฏิสัมพันธ์เพื่อให้บรรลุผลที่สร้างสารเสร็จก็จะสามารถสร้างเพื่อเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับคนอื่น เช่น การโพสต์ผ่านเฟซบุ๊ก ร่วมกับการสื่อสาร มีบทบาทร่วมกันของผู้ใช้ สื่อ การใช้สื่อ การบริโภคสาร ที่เกิดจากการผลิตสารเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ได้อย่างรวดเร็ว การ ทำงานร่วมกับคนอื่นอย่างสร้างสรรค์ในรูปแบบใหม่ มีการสร้างแนวคิดใหม่ เช่น การผสม การตัดปะ การตรวจสอบการมีส่วนร่วมการมีปฏิสัมพันธ์ตอบสนองและจริยธรรม บนพื้นฐานของแนวคิดแบบ เชกสเปียร์ (Shakespeare) ความรักทั้งหมด ความไวเนื้อเชื้อใจ การไม่มีอันตรายใด ๆ ส่วนในประเทศไทยนั้นแนวคิดเรื่องการรู้เท่าทันสื่อเป็นเรื่องค่อนข้างใหม่สำหรับประเทศไทย แต่ในต่างประเทศที่มีการพัฒนา และศึกษาแนวคิดการรู้เท่าทันสื่อกันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศอังกฤษ แคนาดา และสหรัฐอเมริกา

หลักโยนิโสมนสิการ

โยนิโสมนสิการ หมายถึง การทำในใจโดยแยบคาย การคิดพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วนและลึกซึ้ง หรือการคิดที่ถูกต้องวิธี มีระเบียบ มีเหตุผล และสร้างสรรค์ มี 10 วิธี (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2542) ดังนี้

1. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คือ คิดแบบมีเหตุผล เช่น พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้โดยใช้วิธีการคิดแบบสืบสาวหาเหตุจากปัจจัย พระองค์ตั้งคำถามขึ้นมาเกี่ยวกับเวทนา ได้แก่ ความรู้สึกสุขทุกข์ โดยทรงพิจารณาว่าเวทนาที่เป็นสุขเป็นทุกข์นี้เกิดขึ้นโดยมีอะไรเป็นปัจจัย แล้วพระองค์ก็สืบสาวไปถึงทรงค้นพบว่า มีผัสสะ เป็นต้น

2. วิธีคิดแบบแยกแยะ ส่วนประกอบ คือ การคิดจำแนกแยกแยะองค์รวมของสิ่งต่าง ๆ ออกเป็นองค์ย่อย ๆ ทำให้มองเห็นความและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบย่อยเหล่านั้นว่ามีความเกี่ยวเนื่องกัน เป็นเหตุเป็นผลและพึ่งพาอาศัยกันอย่างไร จึงประสานสอดคล้องกันเป็นองค์รวม วิธีคิดแบบนี้จะทำให้เรารู้และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามสภาพความเป็นจริง

3. วิธีแบบสามัญลักษณะ คือ คิดแบบไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) คือคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา ชีวิตของคนเราก็เป็นเช่นนี้เป็นอนิจจังไม่เที่ยงแท้ ทุกขังมีแต่ความทุกข์อนัตตาไม่มีตัวตนที่แน่นอน

4. วิธีคิดแบบอริยสัจ หรือ วิธีคิดแบบแก้ปัญหา คือ การพิจารณาปัญหามีอะไรบ้าง (ทุกข์) สาเหตุอยู่ที่ใด (สมุทัย) แนวทางและเป้าหมายของการแก้ปัญหาที่ตั้งไว้ (นิโรธ) พิจารณาวិธีการ ดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมาย (มรรค) ซึ่งเราสามารถใช้เป็นหลักยึดในการพิจารณาถึงความเป็นจริงและนำไปสู่การคิด ตามกระบวนการนี้

5. วิธีคิดแบบบรรณธรรมสัมพันธ์ คิดตามหลักการและความมุ่งหมาย เป็นการคิดแบบสัจบุรุษ หรือสัจปุริสธรรมอันเป็นคุณสมบัติของคนดี คือ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักบุคคล รู้จักชุมชน

6. วิธีคิดแบบเห็นคุณ - โทษและทางออก คือ มองในเชิงคุณค่าว่าสิ่งนั้น ๆ มีคุณในแง่ไหน มีโทษในแง่ไหน มองทั้งคุณและโทษ แล้วก็หาทางออกที่จะแก้ไข

7. คิดแบบคุณค่าแท้ - คุณค่าเทียม รู้จักแยกแยะสิ่งดีชั่วได้อย่างมีเหตุผล

8. วิธีคิดแบบปลูกเร้าคุณธรรม คิดแบบปลูกเร้าคุณธรรมหรือชุดความดี หมายถึง การบำเพ็ญความดี ซึ่งจะต้องกระทำให้ถึงที่สุด

9. วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน คือ คิดอยู่ในปัจจุบัน แนวนี้ต้องมีวิปัสสนากรรมฐานเป็นเครื่องมือ

10. วิธีคิดแบบวิภาษวาท (แบบจำแนก) คือ คิดแบบรอบด้าน แยกแยะ มองสิ่งต่าง ๆ ในหลาย ๆ มุมอย่างละเอียดรอบคอบ

การคิดทั้ง 10 ข้อที่กล่าวมาสรุปได้สั้น ๆ 4 ข้อ คือ

1. คิดเป็นระเบียบ
2. คิดถูกวิธี
3. คิดเป็นเหตุเป็นผล
4. คิดให้เกิดการกระทำที่เป็นกุศล

สรุป

ข้อมูลข่าวสารที่เป็นเท็จทางการเมือง อาจเป็นการเติมเชื้อเพลิงให้กับประเด็นความขัดแย้งทางการเมืองและยกระดับปัญหาสังคมไปสู่ระดับวิกฤตได้ ประชาชนส่วนใหญ่ มักใช้โซเชียลมีเดียเพื่อรับข่าวสาร โดยข่าวสารที่ได้รับนั้นมาจากช่องทางที่แตกต่าง ๆ กัน รวมไปถึงผู้ส่งสารที่แตกต่างกัน ขาดความน่าเชื่อถือ อาจจะเป็นจากเพจของเฟกบุค หรือ

กลุ่มไลน์ที่มักจะแชร์ข้อมูลที่บางครั้งขาดการตรวจสอบ เนื่องจากโซเชียลมีเดียไม่ใช่หน่วยงานของรัฐ การควบคุมเนื้อหาจึงเป็นไปได้ยาก รวมถึงสิทธิเสรีภาพในการพูด

ปัจจุบันยังในการสร้างทัศนคติทางการเมือง ความนิยมชมชอบ มีการใช้ความจริงเพียงบางส่วนมาใช้เป็นประเด็นเพื่อชักจูงความคิดให้คล้อยตาม การสร้างและเผยแพร่ข่าวลักษณะนี้มีการปฏิบัติการอย่างเป็นระบบ ที่เรียกว่า IO-Information Operation เพื่อหวังผลในการสร้างความเชื่อ และใช้เทคนิคบิดเบือนหรือใช้กระบวนการทางวิชาการและจิตวิทยาในการโน้มน้าวใจคนโดยให้ความจริงบางส่วนที่เหลือคือแต่งขึ้น เพื่อให้ผู้รับข่าวสารเกิดความคล้อยตาม

การนำหลักโยนิโสมนสิการมาวิเคราะห์ข่าวปลอมทางการเมืองนั้น เป็นพุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อ เพราะปัญหาการเสพสื่ออย่างไม่รู้เท่าทันของสังคมไทยเกิดขึ้นเพราะสิ่งสมประสมการณ์และเรียนรู้สื่อแบบไม่รู้ตัวหรือขาดภูมิคุ้มกันตนเอง พื้นฐานการพัฒนาสติปัญญาที่จะพัฒนาสังคมให้รู้ทันสื่อ อาศัยปัจจัย 4 ด้าน คือ การฟัง คิด ถาม เขียน เพราะสังคมที่เสพสื่อ จำเป็นต้องมีทักษะการฟัง คิด ถาม เขียนเป็น และมีวิธีคิดรอบคอบ การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี การสร้างกัลยาณมิตร และการส่งเสริมวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ การป้องกันสื่อไม่ดีและการสร้างการเรียนรู้ที่ดี เป็นปัจจัยส่งเสริมความรู้และปฏิบัติตนตามพุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อทางการเมือง พุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อทางการเมือง การเลือกเสพโดยต้องวิธีคิดทั้ง 4 แบบ เพราะเป็นวิธีคิดที่ครอบคลุมวิธีคิดทั้งหมดและเป็นพื้นฐานที่ส่งผลดี ในส่วนของปัญญา คือ แนวคิดเชิงเหตุผล และจิตใจ คือ คุณธรรมหรือกุศลทั้งนี้ต้องอาศัยปัจจัย 4 ด้าน คือ การฟัง คิด ถาม เขียน ควบคู่กับการมีกัลยาณมิตรและการสร้างวิธีคิดเพื่อรู้เท่าทันการเสพสื่อทางการเมือง

เอกสารอ้างอิง

กองบัญชาการตำรวจสันติบาล. (2563). รู้จัก Fake News ทั้ง 7 รูปแบบ ที่อาจเจอทุกวัน บน Facebook และ Twister. สืบค้น 28 กุมภาพันธ์ 2566, จาก <https://sbpolice.go.th/>

เกศรินทร์ โชคเพิ่มพูน. (2565). ข่าวปลอมบนแพลตฟอร์มออนไลน์: เนื้อหาลวง – วิธีการนำเสนอหลอก และแนวทางการตรวจสอบเบื้องต้น. วารสารนิเทศศาสตร์ สวนสุนันทา, 1(1), 56-77.

- พรรษาสิริ กุหลาบ. (2563). แนวทางการจัดการกับการแพร่กระจายข่าวลวง ข้อมูล
ผิดพลาด และข้อมูลบิดเบือนทางสื่อออนไลน์: องค์ความรู้และบทเรียนจาก
ต่างประเทศ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2542). วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
สยาม.
- ลักขณา สรีวัฒน์. (2559). การคิด. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรีนติ้งเฮาส์.
- วิไลลักษณ์ สุวจิตตานนท์. (2561). การบริโภคสื่อกับการรู้เท่าทันสื่อของคนไทย. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ. (2565). การสื่อสารทางยุทธศาสตร์
(Strategic Communication : SC) และการปฏิบัติการข่าวสาร (Information
Operations : IO) ของกองทัพไทย : แนวทางการดำเนินงานในอนาคต. เอกสาร
ศึกษาเฉพาะกรณี. กรุงเทพฯ: สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.
- สรานนท์ อินทนนท์. (2562). รู้เท่าทันข่าว. กรุงเทพฯ: มูลนิธิส่งเสริมเด็กและเยาวชน
(สสย.).